

Шановні читачі! У цьому числі журналу ми започаткували рубрику “Есе, роздуми”. У ній публікуватимемо думки наших авторів – колег, здобувачів освіти, щодо мовної підготовки загалом та підготовки вчителя / викладача іноземних мов в Україні та за її межами зокрема.

DOI: <http://doi.org/10.32589/1817-8510.2024.1.298980>

Кудіна Валерія Василівна
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та методики
навчання іноземних мов
Київський національний лінгвістичний університет
ORCID iD: 0000-0002-6607-5334
o.vasiukovych@gmail.com

Сапсай Дар'я Юріївна
студентка філологічного факультету освітніх технологій
Київський національний лінгвістичний університет

РОЗДУМИ ПРО СУЧАСНІ ВИМОГИ ДО ПРОФЕСІЇ ВЧИТЕЛЯ

Засновник наукової педагогіки Ян Амос Коменський у “Великій дидактиці”, визначаючи місце учителя в тогочасному суспільстві, писав, що учитель подібний до садівника, який з любов'ю вирощує рослини в саду, архітектора, який дбайливо забудовує знаннями всі куточки людської істоти, скульптора, який старанно обтесує і шліфує уми й душі людей, полководця, який енергійно веде наступ проти варварства й нещастя. Відтоді минуло чотири сторіччя, але будь-хто із нас може підписатися під кожним цим словом.

Професію педагога вважають однією з найдавніших. Вона фундаментально важлива для підготовки до життя та виховання поколінь, тому потребує постійного вдосконалення. Особливо це є очевидним в умовах розвитку новітнього суспільства. Нинішній етап розвитку української спільноти, з модернізованою системою та новими стандартами, посилює роль учителя і перетворює його на активного учасника освітнього процесу, тому, звичайно, вимоги до його особистісних і фахових якостей, соціальної та професійної позиції збільшуються.

Сучасні вимоги до вчителя – педагогічного працівника висвітлено в Законі України “Про повну загальну середню освіту” (2020). У ньому, зокрема, зазначено, що педагогічні працівники мають дотримуватися принципів дитиноцентризму та педагогіки партнерства у відносинах з учнями та їхніми батьками; забезпечувати єдність навчання, виховання та розвитку учнів, а також дотримуватися у своїй педагогічній діяльності інших принципів освітньої діяльності, визначених статтею 6 Закону України “Про

освіту” (2017); використовувати державну мову в освітньому процесі; володіти навичками з надання домедичної допомоги дітям; постійно підвищувати свою педагогічну майстерність.

Нині попит на висококваліфікованих учителів різко зростає, оскільки світ прискорено розвивається, отже й система освіти в Україні постійно удосконалюється, а питання про осучаснену професію вчителя дедалі частіше постають у житті українського суспільства. Тож які виклики постають перед педагогами? Якими запитам створюється конкуренція у сфері освіти? Як сучасні вчителі мають реалізовувати свою працю і як мають пристосовуватися до реалій сьогодення?

По-перше, сучасні вимоги до вчителя класифікують за “професійною придатністю і професійною готовністю”. Ці вимоги здаються, на перший погляд, подібними, проте є в них і певна відмінність. Професійна придатність – це сукупність психічних і психофізіологічних особливостей людини, які є необхідними для реалізації обраної професії. Професійна готовність – це професійна науково-теоретична та практична підготовка педагога, тобто здобутий рівень досвіду. Третьою важливою вимогою до вчителя є компетентність. За перекладом з латинської, слово *competentia* означає низку питань, у яких певний фахівець є достатньо обізнаним, тобто це набута в процесі навчання здатність, яка є певним досвідом, тобто знаннями, уміннями, способами мислення, а також цінностями і ставленнями, що є синергетичною єдністю, яка дає змогу змістовно реалізовуватися в практичній діяльності.

Перше, що визначає професіонала-освітянина і що є підтвердженням його компетентності, – це наявність педагогічних здібностей. Педагогічні здібності виявляються в певних якостях особистості, які, взаємодіючи, уможливлються у роботі з учнями. Такі здібності втілюються в організаторській, дослідницькій, науково-пізнавальній і комунікативній сферах діяльності вчителя, а ще в дидактичній (здатність застосовувати уміння добирати й готувати навчальний матеріал і послідовно його викладати), перцептивній (здатність застосовувати уміння з добору доречних способів взаємодії у виховній діяльності, духовний вплив) і сугестивній (уміння емоційно впливати на інших).

По-друге, зазначимо загальноприйняті стандарти особистості вчителя, на які так влучно, так образно звернув увагу Халіль Джебран, говорячи, що учитель, який прогулюється в затінку храму в оточенні учнів, дарує їм не стільки мудрість свою, скільки віру і здатність любити. Якщо він справді мудрий, він не запросить вас у дім своєї мудрості, а лише підведе вас до порогу вашого власного розуму. Існують певні “абстрактні” категорії, однак тут використана тематика гуманності, інтелігентності, мудрості, прикладу правди, справедливості, чесності та порядності, артистичності, почуття гумору, інтеграції з новаціями і в результаті – створення нових цінностей і творчих звершень.

По-третє, щодо теми сучасності. Модернізовані підходи до організації освіти поступово ускладнюють вимоги до кожного педагога, створюючи ту саму конкуренцію, адже потрібний високий рівень професіоналізму, володіння новітніми технологіями, методами виховання і навчання та застосовування їх, бажання й уміння постійно навчатися і розвиватися, творчий підхід і раціональне мислення. На думку фахівців – науковців і практиків, сучасний учитель передусім має бути висококваліфікованим і далекоглядним професіоналом, свідомим і відданим патріотом України, тонким психологом, котрий володіє інформаційними та педагогічними технологіями. Не можна не погодитися із цими міркуваннями, адже галузь педагогіки передбачає високу конкурентність, саме тому вчителі мають бути позитивно й результативно вмотивованими, щоб постійно робити внески в розвиток обраної професії та ставати новаторами в професійному вимірі. Важливим у цьому зв'язку є бажання навчатися на різноманітних курсах, підвищувати кваліфікацію, оскільки це є базовою навичкою для сучасної людини – навчатися впродовж усього життя, принаймні професійного.

Ще на початку минулого сторіччя Софія Русова, розмірковуючи над питанням призначення учителя, говорила, що учитель, який передає дитині лише знання, – це ремісник; той, хто виховує характер, – справжній митець у своїй справі. Кожен учитель

має сам постійно себе виховувати. Він має бути мудрим філософом у своїй громаді, має мати не тільки професійну, а й загальну широку освіту. Сьогодні така позиція актуальна як ніколи. В умовах постійних реформ, наприклад таких, як створення Нової української школи, учитель пристосовується до нових соціальних і професійних ролей, стає новатором своєї справи, тьютором, фасилітатором, модератором, коучем і ментором. Новатор вносить свої думки та змінює історію методик і діяльності, тьютор підтримує навчання і супроводжує самоосвіту, фасилітатор постає стимулятором самореалізації, саморозвитку та самовдосконалення, модератор стає наставником, а коуч – тренером. Ці вимоги формують бачення вчителем свого місця та ролі в освітньому процесі, спрямовують на розуміння важливості активно оновлювати своє професійне мислення й акцентують увагу на самонавчанні, регулярній рефлексії власної педагогічної діяльності та її результативності. Відтак метою вчителя Нової української школи є навчити молоде покоління співпраці в команді, саморозвитку і самовдосконалення, активності та оптимістичного ставлення до світу.

Наша країна потребує нових звершень, їй потрібні не просто освічені фахівці, а передові генератори ідей. Програми в усіх школах одні й ті самі, підручники однакові, але школи різні, тому що різні вчителі, наголошували видатні педагоги – Антон Макаренко, Василь Сухомлинський, оскільки школа – це передусім учитель. Особистість учителя – наріжний камінь виховання. Закцентуємо увагу на тому, що раціональний креатив і віддалені від консерватизму нововведення, які слугуватимуть новим актуальним етапом старого досвіду, є справді важливими в наш час.

Загалом нині сучасні технології значно впливають на професію вчителя. Система освіти оновлюється одночасно із суспільством, тому всі учасники освітнього процесу відчувають зміни у сфері освіти: і учні, і студенти, і вчителі, і науково-педагогічні працівники...

Найвизначнішою зміною останнього часу стала поява дистанційного навчання, для реалізації якого педагоги вчилися використовувати відеоконференції, платформи для навчання онлайн та інші інструменти. Це нововведення стало особливо необхідним, актуальним під час пандемії COVID-19 і пізніше – в умовах повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України. А з ним пов'язане і персоналізоване навчання: технології дозволяють створювати індивідуальні навчальні плани, пристосовані до потреб кожного учня, й електронні ресурси, серед яких вчителі мають змогу використовувати електронні підручники, відеоуроки, онлайн-бази даних для поліпшення якості навчального процесу та моніторингу його перебігу, зокрема й оцінювання результатів навчання. Ідеться й про створення нових

технологій, які допомагають педагогам відстежувати прогрес учнів та автоматизувати процес пояснення, передавання, перевірки та оцінювання виконаних завдань, про нові форми залучення учнів до навчання з використанням дидактичних і рольових ігор, мультимедійних ресурсів і віртуальної реальності, що забезпечують цікаве і, що важливо, – мотивоване – навчання для учнів. Нарешті, співпраця та комунікація, щодо яких новітні технології спрощують зв'язок, партнерство між учителями, учнями і батьками через платформи для спілкування та обміну інформацією. Усі ці зміни вимагають від учителів адаптації до нових методів навчання й використання сучасних технологій.

Педагоги, учителі ще з тих давніх часів, коли обов'язок навчати покладался на жреців, служителів церкви, і нині є не просто інтелігенцією, а вищим її прошарком. Сьогодні педагоги є представниками держави, що делегувала їм право і обов'язок готувати її майбутнє. Тож четвертим важливим аспектом є те, як суспільство ставиться до професії учителя, оскільки це впливає на ставлення пересічного громадянина до системи освіти загалом і соціального статусу освітян зокрема. Цікавим є той факт, що в багатьох країнах світу самі вчителі вважають власний статус вищим порівняно з тим, до прикладу, як його оцінюють українські освітяни, тому й ставлення громадськості до вчителя є докорінно іншим. У деяких країнах суспільство сприймає вчителів так само, як соціальних працівників або бібліотекарів, отже свідомо, а іноді підсвідомо, але в будь-якому разі більш ніж позитивно ставиться до вчителів, тому що бачить їх мудрими, компетентними та всебізнаними, взірцем для наслідування.

Очікування батьків і вчителів стосовно ідеального педагога переважно збігаються, проте все ж є і деякі розбіжності. Наприклад, для вчителів головним є здатність зацікавити навчанням, тоді як батьки наголошують на важливості поваги та рівного, тобто однакового, ставлення до всіх учнів. Уважається, що комфортне й безпечне оточення в школі є надважливим, адже саме це сприятиме розвитку здібностей дитини та отриманню нею задоволення від процесу навчання. Сьогодні справді напрацьовано певне визначення ключових методів для створення безпечного та сприятливого освітнього середовища, а також вимог, дотримуючись яких сучасний учитель забезпечить комфортні умови для учнів у школі, зверне увагу на їхнє здоров'я й емоційний стан, отже створить навчальний простір, що надихає.

Щодо незагальноприйнятих вимог до вчителя. Сучасний педагог у структурі своєї праці має враховувати аспекти поваги до людей, вміння зацікавити і надихнути, зрозуміти і підтримати, розв'язати конфлікт, бути здатним до відкритого спілкування, оригінальності, досконалості, вимогливості та кміт-

ливості тощо. Як результат, після проведення виховної та навчальної роботи вчителя з учнями, клас або група розвивається психологічно, формується вміння працювати в команді, лідерські здібності та комунікабельність кожного учасника, тобто не тільки *hard skills* (опанування систематизованих знань з певного предмета та здатності застосовувати їх у практичній діяльності), а й *soft skills*. А ще надзвичайно важливо, поряд із зазначеним, щоб сучасний учитель мав міцну позицію для досягнення своїх цілей, адже прагнення до багатозадачності, адаптованість до ефективної роботи самотужки, бажання самополіпшення, схильність до швидкого результативного вивчення та вдосконалення набутих знань із гуманітарних наук мають стати для нього базовими навичками. Сьогоднішній педагог має бути гнучким, креативним і вміти адаптувати навчання до потреб сучасних учнів. Він має бути добре обізнаним із новітніми технологіями і методами навчання, сприяти розвитку критичного мислення й навичок співпраці та завжди бути готовим до власного професійного розвитку. Крім того, учитель має відкрито сприймати культурне розмаїття, ідеї і потреби кожного учня, а також вміти вчасно й ефективно підтримати кожного.

Отже, вимоги до вчителя є різними, але основними посеред них є такі: учителю необхідно мати вищу освіту у відповідній галузі та відповідні компетентності для викладання певного навчального предмета, тобто глибокі й системні знання з предмета та вміння ефективно передавати ці знання учням; він має бути здатним до взаємодії, партнерства, тобто вміти встановлювати контакт з учнями, їхніми батьками та колегами й створювати позитивну атмосферу в колективі, розв'язувати найрізноманітніші конфлікти; учителю потрібно дотримуватися етичних норм у взаємодії з учнями та батьками, та й у професійній діяльності загалом, тобто важлива також педагогічна етика.

Тисячі професій народжуються і вмирають, як писав відомий філософ освіти і освітянин-практик Іван Зязюн, але живуть і до цього часу найдавніші з них – хлібороба, будівельника, лікаря, вчителя. Та й серед вічних професій вчительська посідає особливе місце: вона – початок усіх професій. Змінюються умови й засоби виховання, та незмінним залишається головне призначення вчителя – навчити людину бути Людиною!

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Закон України “Про освіту” № 2145-ВР (2017).
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
 Закон України “Про повну загальну середню освіту” № 463-ІХ (2020).
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#n984>

Отримано 20.12.23